

Od vzdelávania k zamestnanosti: Elokované pracoviská stredných odborných škôl v blízkosti marginalizovaných rómskych komunit

Abstrakt

Vzdelanie a vzdelávanie je dôležitým faktorom ekonomického rastu ako aj sociálneho a morálneho statusu. Vzdelanie zastáva v spoločnosti veľa dôležitých funkcií. Prejavuje sa v ekonomickej oblasti, ale je aj významným nástrojom pri vytváraní sociálnej štruktúry spoločnosti.

Jednou z najdôležitejších funkcií vzdelávania je socializácia jednotlivcov a ich začleňovanie do spoločnosti. V prípade elokovaných pracovísk stredných odborných škôl, ktoré sú zriadené v blízkosti marginalizovaných rómskych komunit, však dochádza k narušovaniu práve funkcie začleňovania do spoločnosti, keďže rómske deti sú fakticky vzdelávané oddelene od majoritných detí.

Ďalšou dôležitou funkciou vzdelávania je pripraviť jednotlivca pre profesionálny život a trh práce. Ak sa však pozrieme na údaje o zamestnateľnosti absolventov elokovaných pracovísk stredných odborných škôl, zistíme, že aj v tomto prípade je funkcia vzdelávania nenaplnená.

Úvod

Štúdia OECD definuje ľudský kapitál ako vedomosti, zručnosti, schopnosti a ďalšie charakteristiky jedinca, ktoré sú relevantné pre ekonomickú aktivitu.¹ Vzdelávanie svojimi účinkami ovplyvňuje ľudskú osobnosť ako fenomén, podieľa sa na formovaní celkového kultúrneho a duchovného obzoru ľudí, podieľa sa na kultivácii ľudských schopností a potrieb, pôsobí na voľbu i tvorbu spôsobu života.²

Okrem ekonomických účinkov má vzdelanie mimoekonomické účinky, ktoré vyplývajú z hlavného cieľa výchovy, ktorým je zabezpečiť všestranný a harmonický rozvoj osobnosti. Sem zaraďujeme uspokojovanie sociálnych potrieb a zabezpečovanie všestranného a harmonického rozvoja osobnosti.³ Vzdelanie teda priamo úmerne súvisí so životnou úrovňou a môžeme povedať, že je jednou z najhlavnejších entít pri posudzovaní sociálneho statusu jednotlivca.

1 Human capital investment: An international comparison (1998) Centre for educational research and innovation, OECD

2 ŽIŽKOVÁ, J., JELÍNKOVÁ, T., VOLF, J. 1989. Ekonomika nevýrobní sféry - sociálně ekonomické aspekty vzdělávání a školství. Praha : VŠE, 1989. ISBN 80-03-00028-9

3 BENČO, J. a kol. 2000. Sociálna politika a sociálny rozvoj. Banská Bystrica: EF UMB, 2000. ISBN 80-8055-367-X.

Najvýznamnejší prínos vzdelávania z hľadiska ekonomiky je príprava ľudí pre trh práce. Kvalita ľudského kapitálu spätne ovplyvňuje hospodárske výsledky. Výnosom zo vzdelania je zvýšenie produktivity jedinca. Profituje z neho celá spoločnosť a aj jedinec sám.⁴ Tomu sa investície do vzdelania vracajú v podobe mzdy za prácu, ktorú na základe vzdelania vykonáva.

Neúspešný vzdelávací proces nezvyšuje produktivitu, a má teda negatívny dopad na hospodárstvo štátu. Takisto súvisí s nezamestnanosťou.⁵ A najvýznamnejší prínos vzdelávania z hľadiska socializácie a spoločensky vyspelej komunity je skutočnosť, že jednotlivec dokáže kriticky myslieť, analyzovať fakty, vyhodnocovať, čo je a nie je pravdivé, poučiť sa z minulosti, resp. z historických udalostí a predchádzať na základe toho negatívnym javom, ktoré spoločnosť ohrozujú.

Elokované pracoviská stredných odborných škôl

Podľa posledného mapovania rómskych komunít z roku 2013 sa na Slovensku nachádza približne 803 rómskych osídí, v ktorých žije takmer 402 tis. obyvateľov.⁶

Za najvyššie dosiahnuté vzdelanie označilo v štúdiu UNDP z roku 2010 strednú školu celkovo 17 % Rómov, pričom iba 0,3 % uviedlo dosiahnuté vzdelanie vyššieho stupňa (pomaturitné štúdium). Podľa dát zo správy UNDP v roku 2011 na Slovensku, vo vekovej skupine 25 – 64-ročných obyvateľov uviedlo ako najvyššie dosiahnuté stredoškolské vzdelanie končiace maturitou alebo výučným listom (ISCED 3) 75 % Nerómov a len 19 % Rómov.

V prípade rómskych žien má najvyššie stredoškolské vzdelanie 17 % rómskych žien a podiel u nerómskych žien bol zistený na úrovni 74 %. V prípade mužov tak bolo 22 % u Rómov a 76 % u Nerómov. Vo vekovej kategórii 20 – 24-ročných uviedlo najvyššie dosiahnuté vzdelanie stredoškolské 22 % respondentov z radov rómskych mužov a 17 % spomedzi rómskych žien. Pre porovnanie možno uviesť, že v prípade majoritnej populácie to tak bolo u 89 % mužov a 69 % žien.⁷ Z výskumných dát UNDP vyplýva, že podiel rómskych detí žijúcich v rozptyle, ktoré úspešne pokračujú na strednej škole, je vyšší (20,2 %) ako u detí žijúcich v segregovanom (16,5 %) prostredí.⁸

4 BALÁŽOVÁ, Z.: Elokované pracoviská stredných odborných škôl pri marginalizovaných rómskych komunitách. Cesta k začleneniu alebo vylúčeniu rómskej mládeže? CVEK. Bratislava 2015, dostupné na <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Elokovane-pracoviska-final-1.pdf>

5 BEBLAVÝ, M., KUBÁNOVÁ, M. 2001. Národná správa o vzdelávacej politike. Bratislava: INEKO, SGI. 2001. ISBN 80-89041-35-3

6 MUŠINKA, A. a kol. 2014. Atlas rómskych komunít na Slovensku 2013. UNDP. ISBN 978-80-89263-18-9. Dostupné na: https://www.minv.sk/?atlas_2013

7 UNPD/World Bank/EC regional survey 2011 data set.

8 UNDP, Report on the Living Conditions of Roma Households in Slovakia in 2010. Bratislava: UNDP, 2012, s. 97

Stupeň vzdelania Rómov

	15 – 29 rokov	30 – 49 rokov	50 a viac
Neukončené základné	25,8 %	33,9 %	52,5 %
Základné	40,90 %	34,7 %	34,3 %
Neukončené stredoškolské	11,5 %	9,5 %	2,4 %
Stredoškolské	13,7 %	19,8 %	9,5 %
Vysokoškolské	0,4 %	0,1 %	-

Zdroj: UNDP 2007

Pre vznik elokovaných pracovísk stredných odborných škôl bola najdôležitejším materiálom stratégia vlády SR z roku 2008 Solidarita-Integrácia-Inklúzia, v ktorej sa prvýkrát uvádza návrh na vznik elokovaných tried s možnosťou odborného vzdelávania priamo v obci s vysokou koncentráciou rómskeho obyvateľstva.⁹

V októbri 2012 vyhlásila Agentúra Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ v operačnom programe Vzdelávanie výzvu na predkladanie žiadostí o nenávratný finančný príspevok s názvom *Podpora vzdelávania príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít prostredníctvom podpory elokovaných pracovísk stredných odborných škôl*. Na výzvu bolo uvoľnených 7 mil. eur.¹⁰

Najpodrobnejšie sa začal venovať problematike stredoškolského vzdelávania mládeže z marginalizovaných rómskych komunít Košický samosprávny kraj, ktorý vo februári 2012 prijal uznesenie č. 371/2012 s názvom *Tvorba efektívnej siete škôl, študijných a učebných odborov na stredných odborných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti Košického samosprávneho kraja odpovedajúcej požiadavkám trhu práce*.¹¹ V časti *Návrh riešenia vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia sa píše: „Aby mohli byť sociálne vylúčené rómske komunity začlenené do spoločnosti a dosiahnuť primeranú životnú úroveň vrátane bývania, musia mať možnosť pracovať a zabezpečiť si dostatočné príjmy. Možnosť zamestnania však priamo podmieňuje dosiahnutá úroveň vzdelania, resp. získaná kvalifikácia. Zlé sociálne podmienky im často neumožňujú cestovať za vzdelaním.*“¹²

⁹ Strednodobá koncepcia rozvoja rómskej národnostnej menšiny v Slovenskej republike SOLIDARITA-INTEGRITA-INKLÚZIA 2008 – 2013

¹⁰ Agentúra MŠVVaŠ SR: OPV-2012/3.1/04-SORO

¹¹ Hlavný dokument k Uzneseniu č. 371/2012. Košický samosprávny kraj

¹² Hlavný dokument k Uzneseniu č. 371/2012. Košický samosprávny kraj

Ako riešenie na tento problém bolo stanovené zriadenie elokovaných pracovísk stredných škôl v lokalitách pri marginalizovaných rómskych osídloch.¹³ Postup zahŕňal fázu vytvorenia siete stredných odborných škôl zriaďovateľom, následné zaradenie učebných odborov s dĺžkou štúdia 2 roky pre žiakov s neukončeným základným vzdelaním na vybrané stredné odborné školy.¹⁴ Podľa údajov z tabuľky nižšie vidieť, že najväčší počet elokovaných pracovísk stredných odborných škôl je evidovaný práve v Košickom samosprávnom kraji.

Počet štátnych elokovaných pracovísk SOŠ

	Počet elokovaných pracovísk 31. 3. 2015	Počet elokovaných pracovísk 31. 3. 2017	Počet elokovaných pracovísk 30. 9. 2018
Bratislavský kraj	1	1	1
Trnavský kraj	2	2	3
Trenčiansky kraj	4	4	5
Žilinský kraj	1	1	1
Nitriansky kraj	0	0	1
Banskobystrický kraj	1	3	
Prešovský kraj	15	14	14
Košický kraj	32	43	45
Spolu:	56	68	73

Zdroj: CVTI SR

Počet súkromných elokovaných pracovísk SOŠ

	Počet súkromných elokovaných pracovísk 31. 3. 2014	Počet súkromných elokovaných pracovísk 30. 4. 2017	Počet súkromných elokovaných pracovísk 31. 10. 2018
Bratislavský kraj	2	4	4
Trnavský kraj	7	3	3

¹³ Hlavný dokument k Uzneseniu č. 371/2012. Košický samosprávny kraj

¹⁴ BALÁŽOVÁ, Z.: Elokované pracoviská stredných odborných škôl pri marginalizovaných rómskych komunitách. Cesta k začleneniu alebo vylúčeniu rómskej mládeže? CVEK. Bratislava 2015, dostupné na <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Elokovane-pracoviska-final-1.pdf>

Trenčiansky kraj	1	1	1
Nitriansky kraj	3	1	3
Žilinský kraj	6	5	6
Prešovský kraj	13	20	20
Banskobystrický kraj	1	2	
Košický kraj	4	8	5
Spolu:	36	44	44

Zdroj: CVTI SR

Podľa údajov CVTI SR k 30. 9. 2018 má najviac elokovaných pracovísk (14) v Košickom kraji Stredná odborná škola technická so sídlom na Kukučínovej ulici 23.

1.	Bidovce 126
2.	Ťahyňská 845/3, Pavlovce nad Uhom
3.	Ľ. Podjavorinskej 1, Košice-Západ
4.	Hlavná 40, Družstevná pri Hornáde
5.	Prešovská 96, Družstevná pri Hornáde
6.	Pionierska 33, Čaňa
7.	Parková 1, Veľká Ida
8.	Kečerovce 171
9.	Hlavná 320/79, Slanec
10.	Šarišské Bohdanovce 179
11.	Nová Polhora 95, Kráľovce
12.	Hlavná 261, Kužmice
13.	Hlavná 42, Veľká Ida
14.	Drahňov 167

Zdroj: CVTI SR, 2018

V tejto škole študuje v školskom roku 2018/2019 v dennej forme štúdia 875 študentov.¹⁵ Dvojiročné učebné odbory, ktoré sa vyučujú prevažne na elokovaných pracoviskách, navštevuje 341 študentov, čo predstavuje takmer 40 % zo všetkých denných študentov.

V tabuľke nižšie je výber stredných odborných škôl z Košického samosprávneho kraja, ktoré majú zriadené elokované pracoviská v blízkosti marginalizovaných rómskych komunít. Vychádzajúc z predpokladu, že dvojiročné učebné odbory sú najčastejšie vyučované na elokovaných pracoviskách stredných odborných škôl zriadených v blízkosti marginalizovaných rómskych komunít, sme spracovali údaje o počte študentov v celej škole a percentuálne vyjadrenie študentov elokovaných pracovísk. Ako je možné vidieť,

¹⁵ CVTI SR, Stredné odborné školy k 15. 9. 2018

percentuálny podiel študentov navštevujúcich dvojročný učebný odbor nie je až taký vysoký. Títo študenti by mohli namiesto elokovaných pracovísk navštevovať kmeňové školy, čím by sa vo výraznej forme začalo potláčať sociálne vylúčenie a naopak, začalo by sa rozvíjať inkluzívne prostredie v regiónoch s najvyšším podielom rómskych obyvateľov.

Snažili sme sa získať aj údaje o tom, koľko študentov presne navštevuje elokované pracoviská stredných odborných škôl a presne zistiť, aké učebné odbory sú vyučované na týchto pracoviskách. Ale takéto údaje nie sú k dispozícii a aj Centrum vedecko-technických informácií realizuje zber dát za celú školu. Toto je potrebné zmeniť a údaje je potrebné zbierať oddelene, minimálne preto, aby bolo možné program elokovaných pracovísk stredných odborných škôl pri marginalizovaných rómskych komunitách vyhodnotiť kvalitatívne.

Názov školy	Počet všetkých študentov v dennej forme štúdia	Počet študentov v dvojročných učebných odboroch	Percentuálny podiel študentov v dvojročných učebných odboroch	Počet elokovaných pracovísk
SOS Moldava nad Bodvou	243	85	35 %	3
Spojená škola - SOŠ Sečovce	459	135	29,5 %	7
SOŠ Prakovce	200	84	42 %	3
SOŠ Spišská Nová Ves	407	84	20,63 %	2

Zdroj: CVTI SR, 2018

Záver

Vzdelávanie príslušníkov marginalizovaných rómskych komunít či sociálne vylúčených komunít ostáva naďalej výzvou. Vzdelávací systém sa snaží už niekoľko rokov nájsť vhodné nástroje, ale pri ich realizácii dochádza k zlyhávaniu.

A nie je to inak ani v prípade zavádzania elokovaných pracovísk stredných odborných škôl v blízkosti rómskych komunít.

Vyhodnocovanie účinnosti zavedenia takejto formy vzdelávania sa nerealizuje. Faktom je, že takýto spôsob vzdelávania nepodporuje začleňovanie do spoločnosti. Rómska a nerómska mládež sa nestretáva počas dospievania a nemajú tak možnosť vybudovať si vzájomné vzťahy bez predsudkov či stereotypov.

Odporúčania

1. Iniciovať vypracovanie analýzy o dopade vzdelávania mládeže z marginalizovaných rómskych komunít a sociálne znevýhodnených komunít v elokovaných pracoviskách SOŠ na trh práce a zamestnanosť.
2. Vytvoriť databázu v CVTI o počte študentov a učebných odboroch na elokovaných pracoviskách SOŠ.
3. Každá stredná škola, ktorá zriadila elokované pracovisko, by mala mať vypracovanú dôvodovú správu k zriadeniu elokovaného pracoviska a táto správa musí byť verejne dostupná a verejne pripomienkovaná.

Tento článok je súčasťou projektu Politiky zamestnanosti realizovaného Inštitútom zamestnanosti. Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu v rámci OP EVS .

Aktivita: Zapájanie do trhu práce, január 2019

Merateľný ukazovateľ: P0178

Súvis s projektom: Táto analýza súvisí s aktivitou 1. Potreby trhu práce a učebné odbory stredných odborných škôl úzko súvisia so zlepšením zapájania sa do zamestnanosti osôb najviac vzdialených od trhu práce. Predpokladom pre zapojenie sa do trhu práce je získanie kvalitného vzdelania a vybudovanie si sociálnych väzieb, čo kvôli nízkokvalifikovaným učebným odborom nie je možné.

viac na www.iz.sk